

ks. Dariusz Raś

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Anna Prusak

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Marta Woźniak

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

W poszukiwaniu rzetelności: analiza jakości dziennikarstwa na portalu DEON.pl

In search of reliability: analysis of of quality journalism based on DEON.pl portal

Abstrakt

Celem zaprezentowanych w artykule badań jest analiza rzetelności materiałów internetowych publikowanych na jezuickim portalu DEON.pl. Rzetelność to jedno z podstawowych wyznaczników jakości danych i informacji opisywanych w obszernej literaturze przedmiotu. Dla celów badawczych wyodrębniono korpus przekazów jednolitych pod względem tematycznym – poświęconych sztucznej inteligencji SI (ang. *artificial intelligence, AI*). Analiza objęła łącznie 42 artykuły opatrzone hasztagiem „sztuczna inteligencja” opublikowane do 30 marca 2023 na portalu DEON.pl. Wyniki wskazują na wysoki poziom rzetelności większości artykułów opublikowanych na tym portalu.

Słowa kluczowe

rzetelność, deon.pl, sztuczna inteligencja

Abstract

The aim of the research presented in the paper is to analyze the reliability of Internet materials published on the Jesuit portal DEON.pl. Reliability is one of the basic determinants of the quality of data and information, as described in the extensive literature on the subject. For the research purposes, a corpus of thematically uniform messages was derived, and this topic concerns artificial intelligence (AI). The analysis covered a total of 42 articles with the hashtag “artificial intelligence” that was published by March 30, 2023 on the DEON.pl portal. The results indicate a high level of reliability for most of the AI-related articles published on this portal.

Keywords

reliability, deon.pl, artificial intelligence

Wstęp

Według „Słownika języka polskiego” słowo *rzetelny* oznacza kogoś, kto “wypełnia należycie swe obowiązki”, ale też „taki, jaki powinien być, odpowiadający wymaganiom” oraz „zgodny z prawdą, wiarygodny”¹. W literaturze przedmiotu dotyczącej mediów i komunikacji społecznej *rzetelność* to jedno z istotnych kryteriów determinujących jakość przekazów medialnych, a w literaturze z zakresu innych dyscyplin, jak np. ekonomia czy informatyka, stanowi to kryterium oceny jakości danych i informacji.

Celem zaprezentowanych badań jest próba dokonania oceny rzetelności materiałów internetowych publikowanych na jezuickim portalu DEON.pl. Dla celów porównawczych wybrano zestaw przekazów jednolitych pod względem tematycznym. Tematyka ta dotyczy sposobu reprezentacji sztucznej inteligencji SI (ang. *artificial intelligence, AI*). Motyw jej wyboru jako przedmiotu badań treści internetowych umotywowany jest dużą popularnością SI w ostatnich latach, zarówno w środkach masowego przekazu, jak i w pracach naukowych.

Społecznościowo-informacyjny portal DEON.pl istnieje od 2009 roku. Jego nazwa pochodzi od skróconego zwrotu „Deus on-line”. Według I. Hofman dane medium nabiera wartości nie tyle z powodu samej nazwy, ile z konsekwencji przestrzegania zasady, do której odwołuje się redakcja². DEON.pl jako jedyny w polskiej mediosferze tak bezpośrednio przyzywa Boga w swoim tytule. Autorem nazwy jest Marek Zboralski, ekspert w nazewnictwie i *brandingu* z firmy Nomen z Poznania. Portal wg badań Gemius jest numerem 1 w grupie portali o tematyce religijnej³. Twórcy portalu adresują go przede wszystkim do odbiorców powyżej 25. roku życia. Tak określony target odbiorców wskazuje na środowisko *young adult plus*. Ludzie po studiach pragną więcej wysłuchania, zainteresowania i towarzyszenia na nierzadko skomplikowanych drogach życia. Potrzeba im poradnictwa, pogłębienia swojej wiedzy społecznej, posiadania swojego głosu w świecie kościelnym. Jakość argumentacji i dyskursu na łamach DEON.pl wykazuje po krótkiej lekturze, że jest to „forum dojrzałości” bardziej niż medium wyznaniowe.

Tendencja obserwowana w mediach informacyjnych wskazuje na ogromne znaczenie poczytności, słuchalności, oglądalności i ostatecznie, współcześnie klikalności materiałów jako faktorze decydującym o kwalifikacji przekazu do publikacji i jego ocenie. Ta ostatnia, klikalność, nazywana jest nawet przez dziennikarzy “boginią ubiegającą się o to, by ofiary dla niej były składane z wyprzedzeniem, a najlepiej

¹ Słownik Języka Polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/rzetelny.html> (dostęp 1.05.2023).

² I. Hofman, *Tytuł prasowy jako wartość*, w: I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.), *Wartości mediów*, t. II, Lublin 2014, s. 77.

³ Wywiad bezpośredni, z przedstawicielami zarządu portalu deon.pl Kraków, siedziba Deon.pl, ul. Kopernika 26, 30.03.2022.

pominięciem pozostałych członków medialnego panteonu – rzetelności, nonkonformizmu, a nieraz też rozumu i ludzkiej godności”⁴.

W dyscyplinie mediów i komunikacji społecznej publikacje w zakresie SI w dużej mierze dotyczą zastosowania narzędzi sztucznej inteligencji w pracy dziennikarskiej, i konsekwencji tego zjawiska dla jakości produktów medialnych, ale też dla nadawcy i odbiorcy. Dużo jest naukowych rozważań na temat korzyści i zagrożeń, a także przyszłości tzw. automatyzacji czy też “robotyzacji” dziennikarstwa^{5,6}, oraz kwestii dotyczących akceptacji tego zjawiska przez odbiorców⁷. Brakuje natomiast badań dotyczących sposobu reprezentacji tychże zagadnień w przekazach medialnych, dlatego artykuł zapełnia częściowo tę lukę badawczą, a jednocześnie zwraca uwagę na jakościowy aspekt komunikacji.

Portal DEON.pl i jego historyczne uwarunkowania w dążeniu do dziennikarstwa jakościowego

Jezuicki portal DEON.pl tworzony jest w duchu ignacjańskiej tradycji, tzn. „odnalezienia Boga we wszystkich rzeczach” (św. Ignacy z Loyola). Jednym z czynników odnoszących się do tejże tradycji jest oferta portalu przeznaczona dla osób świeckich, która nie jest sklerykalizowana, czy klerykalna, co jest częstym wyznacznikiem wielu inicjatyw i odstrasza świeckich, zwłaszcza tych poszukujących i niewierzących⁸. Geneza jakościowego dziennikarstwa w DEON.pl wynika z uznawania nauki Jezusa jako *modus vivendi* organizacji. Chodzi o swoistą kotwicę jezuickich mediów, czyli *ethos* wszelkiej aktywności w środkach społecznego przekazu firmowanych

⁴ J. Maciejewski, *Koniec epoki mediaworkerów*, “Rzeczpospolita”, rp.pl, 12.04.2023, <https://www.rp.pl/publicystyka/art38298411-jan-maciejewski-koniec-epoki-mediaworkerow> (dostęp 15.05.2023).

⁵ N.L. Latar, *The Robot Journalist in the Age of Social Physics: The End of Human Journalism?* w: G. Einav (red.) *The New World of Transitioned Media. Digital Realignment and Industry Transformation*, Springer 2015, s. 30.

⁶ S. Saad, T.A. Issa, *Integration or Replacement: Journalism in the Era of Artificial Intelligence and Robot Journalism*, “International Journal of Media, Journalism and Mass Communications” 2020, t. 6, z. 3, s. 1.

⁷ D. Kim, S. Kim, *A model for user acceptance of robot journalism: Influence of positive disconfirmation and uncertainty avoidance*, “Technological Forecasting and Social Change” 2021, s. 1.

⁸ Papież Franciszek w adhortacji *Evangelii gaudium*: „Świeccy stanowią olbrzymią większość Ludu Bożego. W ich służbie pozostaje mniejszość: wyświęceni szafarze. Wzrosła świadomość tożsamości oraz misji świeckiego w Kościele. Dysponujemy licznym laikatem, choć nie wystarczającym, z zakorzenionym poczuciem wspólnotowym i wielką wiernością zaangażowaniu w miłość, katechezę, celebrowanie wiary. Ale uświadomienie sobie tej odpowiedzialności laikatu, wypływającej z Chrztu i Bierzmowania, nie przejawia się w ten sam sposób we wszystkich stronach. W niektórych wypadkach, ponieważ nie zostali uformowani, aby podjąć ważną odpowiedzialność, w innych przypadkach nie znajdując miejsca w swoich Kościołach partykularnych, by się wypowiedzieć i działać, z powodu nadmiernego klerykalizmu, pozostawiającego ich na marginesie decyzji...” (EG 102).

przez zakon. W herbie Zakonu Jezuitów widnieje chrystogram IHS, które rozwija się jako łacińska fraza *Jesus Hominum Salvator* – Jezus Zbawiciel Ludzi. To sugeruje, że w redagowaniu treści portalu występuje dbałość o to, aby treści nie szkodziły człowiekowi. Trzeba także wspomnieć o obowiązywalności w DEON.pl dekretu o środkach przekazu Soboru Watykańskiego II, obowiązującego od 1963 r., który dotyczy prymatu obiektywnego porządku moralnego na polu medialnej aktywności⁹.

W tym kontekście dziennikarz pracujący w mediach używa swoich umiejętności dla dobra wspólnego, poszukuje nie tak *like-ów*, nie stawia na wywoływanie *hejtu* czy produkcję *fake-ów*. Celem pierwszym nie jest uzyskanie wysokiej klikalności. Na portalu publikowane są treści przydatne w codziennym życiu, np. pogoda, dział porad życiowych i kulinaria. Portal wskazując na statystyki dot. Odbiorców, przedstawia prawie 2,5 mln unikalnych użytkowników miesięcznie, którzy generują ponad 8 mln odsłon. *Newsroom* DEON.pl działa całą dobę. Obecnie w jego redakcji na stałym etacie pracuje siedem osób. Stałych współpracowników jest dziesięciu¹⁰, co wskazuje na wariant całego przedsięwzięcia niekoniecznie nastawiony komercyjnie, oraz na jego ograniczenia profilowe.

Natomiast zewnętrzne, ilościowe badania mediasfery religijnych portali internetowych prowadzone przez Gemius.pl wskazują wyraźną dominację DEON.pl, zarówno pod względem zasięgu, jak i liczby użytkowników (tab. 1), i sytuacja taka ma miejsce już od kilku lat, co wskazuje na stabilność tego portalu jeśli chodzi o zaufanie odbiorców.

Tab. 1. Badanie Gemius/PBI dotyczące serwisów religijnych w styczniu i lutym 2023

Domena	styczeń 2023			luty 2023		
	Realni użytkownicy	Średni czas	Zasięg [proc.]	Realni użytkownicy	Średni czas	Zasięg [proc.]
deon.pl	1 758 996	00:02:14	5,93	1 310 256	00:02:10	4,42
aleteia.org	1 987 902	00:05:02	6,70	1 297 458	00:02:10	4,37
jw.org	1 059 318	01:54:20	3,57	1 160 244	01:30:33	3,91
niedziela.pl	975 888	00:03:22	3,29	885 330	00:04:23	2,98
stacja7.pl	636 012	00:03:51	2,14	567 648	00:03:35	1,91
gosc.pl	931 824	00:01:43	3,14	431 406	00:01:36	1,45
opoka.org.pl	595 350	00:02:20	2,01	388 152	00:01:54	1,22
msza-online.net	362 070	00:24:50	1,22	363 042	00:29:43	1,22
radiomaryja.pl	306 990	00:02:10	1,03	311 364	00:04:58	1,05
wiara.pl	317 358	00:02:08	1,07	284 148	00:01:55	0,96

Źródło: wirtualnemedial.pl/tw, *Deon przed Aleteią, półtorej godziny w serwisie Świadców Jehowy*, wirtualnemedial.pl, z 2023-04-09, <https://www.wirtualnemedial.pl/artykul/wielkanoc-koscioly-wiara-serwisy-religijne-radio-maryja> (dostęp 3.05.2023).

⁹ *Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli Inter Mirifica* 6.

¹⁰ Wywiad bezpośredni, z przedstawicielami zarządu portalu deon.pl Kraków, Siedziba Deon.pl, ul. Kopernika 26, 30.03.2022.

Warto nadmienić, że jezuita byli pierwszymi po pijarach beneficjentami królewskich przywilejów prasowych dotyczących edycji dzienników. Nie ulega wątpliwości, że historia prasy bez organizacji pracy i profesjonalizmu wydawniczego zakonników byłaby w Polsce jeszcze bardziej zapóźniona w odniesieniu do jej odpowiedników anglosaskich i germańskich. Przywilej na wydawanie dzienników otrzymali jezuita jeszcze w czasach panowania króla Augusta III. Redaktorami naczelnymi byli wówczas pochodzący właśnie z zakonu jezuitów Franciszek Bohomolec i Stefan Łuski. Ten drugi, będąc wówczas współpracownikiem redakcji po ogłoszeniu kasaty jezuitów „podjął starania o uzyskanie na swoje nazwisko nowego monopolu prasowego i otrzymał go od króla Stanisława Augusta 9 listopada 1773 r. Dzięki temu zapewnił sobie wyłączne prawo do publikowania na terenie Korony gazet we wszystkich językach z wyjątkiem francuskiego”¹¹. Od 5 stycznia 1774 r. zamiast „Wiadomości Warszawskich” zaczął się pod jego kierownictwem ukazywać 2 razy w tygodniu nowy dziennik „Gazeta Warszawska”¹². Redaktor, pochodzący ze szlachty witebskiej, wykształcony we Włoszech, Paryżu i Wiedniu, matematyk i filozof, rozwinął tytuł, który osiągnął edytorski standard europejski: informacje pochodzą z doniesień listownych, informacji zagranicznych, pojawiają się wątki publicystyczne.

W międzywojniu liderem polskich mediów drukowanych były media katolickie spod znaku Niepokalanowa, związane z Maksymilianem Marią Kolbem OFM (1894-1941). Nie znaczy to jednak, że rola jezuitów była wówczas niszowa. Krakowski „Posłaniec Serca Jezusowego” stanowił wielkie oparcie dla potężnej sodalicii – ruchu pobożnościowego związanego z nowymi trendami życia wiernych na owe czasy. Pismo to jest najstarszym miesięcznikiem katolickim w Polsce. Jego pierwszy numer ukazał się w 1872 roku. W latach 20. i 30. nakład sięgał 150 000 egzemplarzy. Pokolenia jezuitów posiadały i posiadają więc doświadczenie w kształtowaniu polskiej mediosfery na polu prasowym i *digital mediów*, co niewątpliwie przyczyniło się do wypracowania wysokich standardów dziennikarskiej rzetelności. Dlatego przedstawione w artykule badanie wybranych treści pozwoliło na identyfikację czynników tego kryterium oceny jakości przekazów medialnych.

Rzetelność jako kryterium analizy jakości przekazów

W obszarze badań nad jakością przekazów internetowych za dwa podstawowe kryteria analityczne uznano *użyteczność* i *wiarygodność*. *Użyteczność* analizowana jest na podstawie zawartości i aktualności, natomiast *wiarygodność* na bazie takich

¹¹ B. Opoka, „Gazeciarz” Stefan Łuski w satyrze i paszkwilu XVIII w., „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2015 nr 3, s. 9.

¹² J. Łojek, „Gazeta Warszawska” księdza Łuski 1774-1793, Warszawa 1959, s. 9.

czynników jak autorstwo, cel, obiektywność i poprawność¹³. Model ten został rozbudowany dalej, i w ramach *poprawności* wyróżniono takie kryteria szczegółowe jak przejrzystość, prawdziwość i rzetelność. Rzetelność, a więc zarazem poprawność i wiarygodność, przejawiają się tutaj w dokładności prezentowanych danych statystycznych oraz prawidłowym i każdorazowym odznaczeniu cytowań i podawaniu źródła¹⁴. W kontekście badań nad jakością zawartości mediów społecznościowych inni badacze proponują definicję rzetelności (ang. *reliability*) jako zakres, w którym informacja jest poprawna i rzetelna¹⁵.

Rzetelność w badaniach dotyczących jakości bazodanowej jest definiowana różnie, w zależności od źródła. Zwykle jest ono przedstawiane jako kryterium wielowymiarowe, którego nie da się zoperacjonalizować jednym pomiarem. Przykładowo, według L. Cai i Y. Zhu rzetelność składa się z pięciu kryteriów szczegółowych: dokładności/poprawności danych (ang. *accuracy*), spójności (ang. *consistency*), integralności (ang. *integrity*), spójności (ang. *consistency*), kompletności (ang. *completeness*) oraz audytowalności (ang. *auditability*)¹⁶.

Kryteria te rozważane są przez wielu badaczy również jako niezależne wskaźniki oceny jakości danych. Na przykład, *dokładność/poprawność* opisywana jest jako stopień, w jakim dane poprawnie opisują lub odwzorowują obiekt lub zdarzenie tzw. „rzeczywistego świata”¹⁷, natomiast *spójność* oznacza brak różnicy przy porównywaniu dwóch lub więcej reprezentacji bazodanowych¹⁸. Spójność to zatem poprawna, kompletna i logiczna relacja między skorelowanymi danymi¹⁹. *Integralność* danych obejmuje szeroki zakres parametrów i może mieć bardzo różne znaczenia w zależności od specyfiki kontekstu. W relacjach bazodanowych dane są „integralne” wtedy, kiedy prezentowane przez nie wartości są standaryzowane zgodnie z określonym modelem i/lub typem danych²⁰. *Kompletność* z kolei to stopień, w jakim nie brakuje

¹³ A. Pulikowski, *Kryteria oceny dokumentów wyszukiwanych w Internecie*, w: E. Gondek, D. Pietruch-Reizes (red.), *Studia z informacji naukowej i dyscyplin pokrewnych. Prace dedykowane Profesor Barbarze Stefaniak*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2007, s. 122.

¹⁴ M. Nowina-Konopka, *Przyczynek do metodologii badań internetu, ze szczególnym uwzględnieniem geografii internetu*, w: A. Szymańska, M. Lisowska-Magdżiarz, A. Hess (red.) *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, wyd. IDMIKS-UJ, Kraków 2018, s. 349.

¹⁵ K. Chai, V. Potdar, T. Dillon, *Content Quality Assessment Related Frameworks for Social Media*, “Proceedings of the Fifth International Conference on Broadband and Wireless Computing, Communication and Applications”, BWCCA 2010, s. 802.

¹⁶ L. Cai, Y. Zhu, *The Challenges of Data Quality and Data Quality Assessment in the Big Data Era*, “Data Science Journal” 2015, t. 14, z. 2, s. 4.

¹⁷ DAMA UK Working Group, *The six primary dimensions for data quality assessment. Defining Data Quality Dimensions*, 2013, s. 12.

¹⁸ Tamże, s. 13.

¹⁹ L. Cai, Y. Zhu, art. cyt., s. 6.

²⁰ Tamże.

danych, i są one wystarczająco „szerokie” i „głębokie” do przekazanie odbiorcy pełnej informacji²¹. Na podstawie przeglądu literatury można zatem stwierdzić, że *rzetelność* jest kryterium trudnym do jednoznacznego zdefiniowania i ustalenia parametrów pomiaru, dlatego wymaga indywidualnego podejścia do operacjonalizacji.

Punktem wyjścia do analizy przekazów pod względem tego kryterium było założenie, że rzetelność stanowi nie tylko o jakości informacyjnej, ale także powinna być nadrzędną wartością, obecną i promowaną w treściach dostarczanych przez portal chrześcijański, jakim jest DEON.pl. Strategie komunikacyjne bez rzetelności nie zapewniają prawdy przekazu, a sama klikalność generowana przez AI, choć to istotny aspekt działania mediów elektronicznych, nie zastąpi nadawcy i odbiorcy jakościowego wymiaru komunikacji. Należy zacytować w tym miejscu jednego z współczesnych liderów chrześcijańskich, papieża Franciszka, który napisał do organizatorów mediów: “Chciałbym zachęcić wszystkich do przedstawiania mężczyznom i kobietom naszych czasów wersji faktów naznaczonej logiką «dobrej nowiny»”²².

Metodyka i materiał badawczy

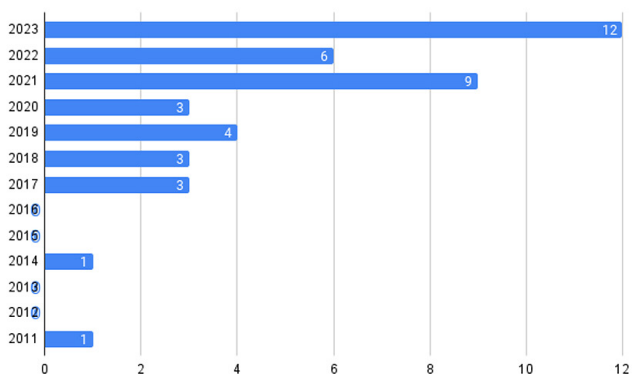
Analiza objęła korpus złożony z 42 artykułów opatrzonych hasztagiem “sztuczna inteligencja” i opublikowanych do dnia 30 marca 2023 na portalu DEON.pl. Chociaż tematykę tę wybrano jako tło badawcze do analizy rzetelności publikowanych przekazów, uzyskane wyniki, a także radykalny wzrost zainteresowania tematyką AI stanowią same w sobie interesujący przedmiot badań. Wyodrębniony korpus poddano zarówno analizie statystycznej, jak i analizie treści na podstawie kwestionariusza opracowanego w ramach działań badawczych. Liczbę przekazów w podziale na poszczególne lata zaprezentowano na rys. 1.

Najwięcej artykułów (12) odnoszących się do sztucznej inteligencji zostało opublikowanych w 2023 roku. Należy jednak nadmienić, że ten ostatni analizowany okres obejmował jedynie trzy miesiące, co jednoznacznie wskazuje na gwałtownie rosnące zainteresowanie tematyką AI. Nie znaleziono natomiast żadnego artykułu opatrzonego słowem kluczowym “sztuczna inteligencja” w latach 2012, 2013, 2015 i 2016. W latach 2011 i 2014 ukazał się tylko jeden artykuł na ten temat, co w jednoznacznie wskazuje, że rozwój zagadnień dotyczących sztucznej inteligencji na łamach analizowanego portalu nastąpił dopiero od 2017 roku. W każdym z analizowanych

²¹ K. Chai, V. Potdar, T. Dillon, art. cyt., s. 802.

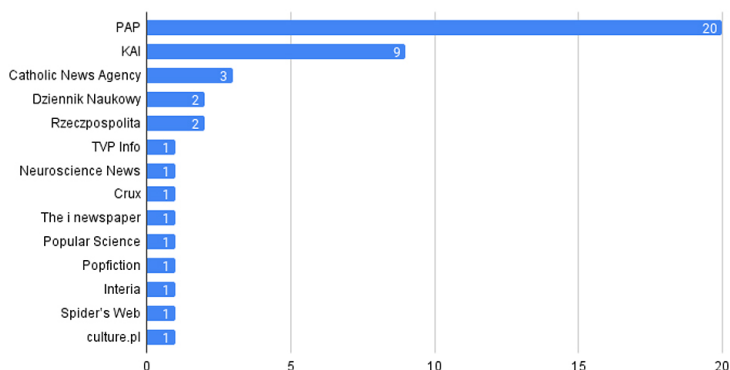
²² Papież Franciszek, *Orędzie papieża Franciszka na LI światowy dzień środków społecznego przekazu, „Nie lekaj się, bo jestem z tobą” (Iz 43, 5). Przekazujemy nadzieję i ufność w naszych czasach*, nr 4, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/papa-francesco_20170124_messaggio-comunicazioni-sociali.html, (dostęp 24.01.2017).

artykułów pochodzących z portalu deon.pl podane zostało źródło informacji lub autor artykułu. Dane te przedstawione zostały na rys. 2.

Rys. 1. Liczba opublikowanych materiałów w poszczególnych latach

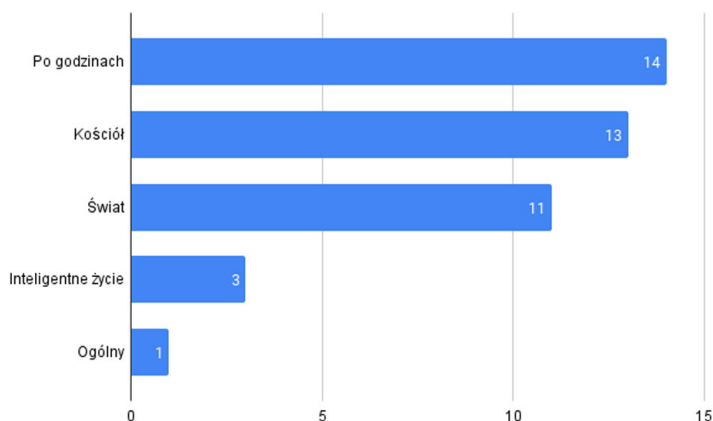
Źródło: opracowanie własne.

Rys. 2. Liczba opublikowanych materiałów w podziale na źródła informacji

Źródło: opracowanie własne.

W 20 przypadkach źródłem była Polska Agencja Prasowa (PAP), a w 9 – Katolicka Agencja Informacyjna (KAI). Korzystano także z informacji publikowanych przez Catholic News Agency (3 teksty), Dziennik Naukowy (2), Rzeczpospolitą (2), TVP Info (1), Neuroscience News (1), Crux (1), The i newspaper (1), Popular Science (1), Popfiction (1), Interię (1), Spider's Web (1) oraz culture.pl (1). Jako źródło podany został także kanał YouTube (1). Rozmieszczenie publikacji w poszczególnych działach portalu przedstawiono z kolei na rys. 3.

Rys. 3. Liczba opublikowanych materiałów w poszczególnych działach

Źródło: opracowanie własne.

Wszystkie materiały zidentyfikowano w czterech działach: *inteligentne życie* (3), *kościół* (13), *po godzinach* (14), *świat* (11) oraz jeden artykuł na stronie głównej (*ogólny*). Same artykuły były relatywnie krótkie (średnia ilość znaków wynosząca 2589, min. 836, max. 8975), ale kierowane przede wszystkim do odbiorcy z wyższym wykształceniem, o czym świadczy średni do bardzo wysokiego poziom tzw. współczynnika mglistości GFI (ang. *Gunning Fog Index*) (śr. GFI=12,5, min. 6,29, max. 19,28). Jest to uniwersalne narzędzie służące do badania czytelności (zrozumiałości) tekstu. Jego wartość wskazuje w przybliżeniu, ilu lat edukacji potrzeba do zrozumienia danego tekstu. Istnieją liczne badania w tym obszarze, prowadzone od dawna także i w Polsce²³.

Wyniki analizy zawartości i rzetelności materiałów DEON.pl w obszarze AI

Celem ujednoczenia dalszej analizy wyodrębniono z korpusu 38 spośród zidentyfikowanych 42 tytułów (4 artykuły, opatrzone kluczem „sztuczna inteligencja”, dotyczyły innego rodzaju postępu technologicznego i w ich treści nie pojawiło się żadne odniesienie do AI). Zawartość materiałów oceniono na podstawie klucza złożonego z 10 pytań tematycznych (kodów). Dotyczyły one sposobu reprezentacji problematyki sztucznej inteligencji na portalu DEON.pl w kontekście szeroko rozumianej rzetelności przekazywanej informacji. Na etapie definiowania modelu oceny zwrócono uwagę na informację dotyczącą dekretu o etycznym i odpowiedzialnym korzystaniu ze sztucznej inteligencji, podpisanego w 2020 r. przez Papieską Akademię Życia. Fakt

²³ W. Pisarek, Jak mierzyć zrozumiałość tekstu?, „Zeszyty Prasoznawcze” 1969, t. 4, z. 42, s. 45.

ten został odnotowany nie tylko na portalu DEON.pl, ale także na innych portalach katolickich, np. www.przewodnik-katolicki.pl²⁴ czy www.vaticannews.va²⁵. Jednakże DEON.pl w odróżnieniu od pozostałych źródeł polskojęzycznych, informuje o zawartych w dekrecie sześciu zasadach etycznego rozwoju AI, które obejmują: przejrzystość, inkluzję, odpowiedzialność, bezstronność, niezawodność, oraz bezpieczeństwo i prywatność²⁶. Zasady te zostały uwzględnione jako kody tematyczne w analizie zawartości. Liczba materiałów, w których występowały poszczególne kody, wraz z ich interpretacją została przedstawiona w tab. 2.

Tab. 2.: Liczba opublikowanych materiałów w których występują poszczególne kody tematyczne związane z reprezentacją AI

Kod tematyczny	Definicja	Liczba przekazów
przejrzystość	przekaz stanowi, że systemy AI muszą być dla wszystkich zrozumiałe	1
inkluzja	przekaz stanowi, że systemy AI nie mogą nikogo dyskryminować gdyż każdy człowiek ma równą godność	12
odpowiedzialność	przekaz stanowi, że odpowiedzialność za to, co robi maszyna, musi brać zawsze człowiek	17
bezstronność	przekaz stanowi, że systemy AI nie mogą tworzyć uprzedzać czy też promować ich	1
niezawodność	przekaz stanowi, że systemy AI muszą być niezawodne	4
bezpieczeństwo i prywatność	przekaz stanowi, że systemy AI muszą być bezpieczne i szanować prywatność użytkowników	12
etyka	przekaz odwołuje się bezpośrednio do etyki (w treści pojawiają się słowa "etyka", "etyczny", itp.)	21
religia i Kościół	przekaz odwołuje się bezpośrednio do kontekstu religii i Kościoła	16
obawa przed automatyzacją	przekaz odwołuje się bezpośrednio do obaw związanych z zastąpieniem człowieka przez systemy AI	10
ryzyko/zagrożenia	przekaz zawiera informację na temat ryzyka i zagrożeń związanych z AI	20
szanse/korzyści	przekaz zawiera informację na temat korzyści i szans związanych z AI	23

Źródło: opracowanie własne.

Analiza wykazała, że często pojawiały się odniesienia do negatywnych i pozytywnych stron sztucznej inteligencji, przy czym liczba jednych i drugich przekazów była praktycznie taka sama (z niewielką przewagą pozytywnych). Na tej podstawie można stwierdzić, że redakcja DEON.pl dba o swoistą „równowagę” przekazu,

²⁴ K. Ołdakowski, *Papież: rozwój sztucznej inteligencji wymaga uregulowań etycznych*, www.vaticannews.va z 10.01.2023, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2023-01/papiez-rozwoj-sztucznej-inteligencji-wymaga-uregulowan.html> (dostęp 1.05.2023).

²⁵ M. Mróz, Rzym woła o etykę sztucznej inteligencji, www.przewodnik-katolicki.pl (brak daty), <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2020/Przewodnik-Katolicki-10-2020/Wiara-i-Kosciol/Rzym-wola-o-etyke-sztucznej-inteligencji> (dostęp 1.05.2023).

²⁶ [Catholicnewsagency.com/tekst/Kosciol-a-sztuczna-inteligencja](https://catholicnewsagency.com/tekst/Kosciol-a-sztuczna-inteligencja), Deon.pl z 21.06.2022, <https://deon.pl/po-godzinach/kosciol-a-sztuczna-inteligencja,2120996> (dostęp 24.04.2023).

dotatkowo podając w treści liczne, konkretne przykłady zarówno ryzyka/zagrożeń, jak i szans/korzyści związanych z systemami AI. Duża liczba odniesień dotyczyła ponadto etycznego wymiaru sztucznej inteligencji (21) oraz odpowiedzialności człowieka za algorytmy; w tym aspekcie powinno się brać pod uwagę ludzki i etyczny wymiar każdej decyzji (17).

Rzetelność, jako istotny element oceny jakości materiałów medialnych, zbadano w odniesieniu do dwóch specyficznych determinant:

1. w materiale odwołano się do konkretnych i wiarygodnych źródeł informacji, np. badań naukowych, i/lub świadków, lub też autor występuje jako bezpośredni świadek zdarzenia i/lub sytuacji,
2. w materiale podano łatwe do weryfikacji informacje, najlepiej w formie mierzalnej (numerycznej).

Warunek pierwszy został spełniony przez 37, a drugi przez 28 przekazów, co można uznać za bardzo dobry wynik jeśli chodzi o poziom rzetelności. W tekstach opublikowanych na portalu DEON.pl, oprócz wyszczególnienia źródeł pod datą publikacji oraz obok leadu, również w samej treści zasadniczej były one niejednokrotnie podawane. Jednoznacznie wskazywano na pochodzenie prezentowanej informacji, poprzez sformułowania takie jak m.in.: „jak podaje”, czy „czytamy w gazecie/na portalu”. Przykładowo, w tekście dotyczącym opracowania przez naukowców z University of Chicago algorytmu, który z siedmiodniowym wyprzedzeniem będzie w stanie przewidzieć możliwość wystąpienia przestępstw z użyciem przemocy albo przeciwko własności, które wystąpią na określonym obszarze, jako źródło informacji wskazany został dzienniknaukowy.pl:

Nowy model wykrywa przestępczość, porównując współrzędne czasowe i przestrzenne konkretnych zdarzeń i wykrywając wzorce w celu ich przewidywania. Algorytm dzieli miasto na kwadraty o szerokości ok. 300 metrów i przewiduje przestępczość w tych obszarach zamiast polegać na tradycyjnych granicach dzielnic²⁷.

Autorzy powołują się także na listy pisane przez specjalistów zajmujących się tematyką sztucznej inteligencji, jak np. list otwarty organizacji społecznej Future of Life Institute (marzec 2023)²⁸, na dekryty wydawane przez instytucje kościelne, m.in. dekret o etycznym i odpowiedzialnym korzystaniu ze sztucznej inteligencji

²⁷ [Dzienniknaukowy.pl/tk](http://dzienniknaukowy.pl/tk), *Sztuczna inteligencja przewidzi przestępstwo zanim ktoś je popełni?*, Deon. pl z 7.07.2022, <https://deon.pl/po-godzinach/nauka-i-technologie/sztuczna-inteligencja-przewidzi-przestepstwo-zanim-ktos-je-popolni,2149550> (dostęp 21.04.2023).

²⁸ PAP/ tk, *Sztuczna inteligencja się rozpędza. Elon Musk apeluje o przerwę w jej rozwoju*, Deon. pl z 30.03.2023, <https://deon.pl/swiat/sztuczna-inteligencja-sie-rozpedza-elon-musk-apeluje-o-przerwe-w-jej-rozwoju,2458316> (dostęp 24.04.2023).

(luty 2020)²⁹ oraz na deklarację Montrealską (grudzień 2018), jak napisano w preambule deklaracji, nad którą przez rok pracowało 100 specjalistów:

Po raz pierwszy w historii ludzkości jest możliwe tworzenie autonomicznych systemów zdolnych wykonywać złożone zadania, o których dotychczas sądzono, że zarezerwowane są dla naturalnej inteligencji³⁰.

W analizowanych artykułach wskazywano także na wyniki badań naukowych dotyczących AI, przedstawiając je z podaniem nazwy czasopisma, w których zostały one opublikowane:

Algorytmy głębokiego uczenia maszynowego pozwalają ustalić biologiczny wiek mózgu, a co za tym idzie określić ryzyko demencji – informują naukowcy z Uniwersytetu Południowej Kalifornii (USA). Wyniki ich badań ukazały się w piśmie „Proceedings of the National Academy of Sciences” (DOI 10.1073/pnas.2214634120)³¹.

W tekstach przedstawiano także raporty i dane statystyczne:

Dzięki inteligentnym pojazdom liczba wypadków na drogach może się zmniejszyć nawet o 33 proc. – wynika z analiz Instytutu Transportu Samochodowego. Obecnie w około 90 proc. wypadków decydującą rolę odgrywa czynnik ludzki³².

Osoby, których wypowiedź została przywołana, zawsze były przedstawiane z imienia i nazwiska oraz z pełnioną przez siebie funkcją, na przykład:

Systemy oparte na sztucznej inteligencji „nie mogą myśleć, czuć, decydować ani brać odpowiedzialności za swoje działania, ponieważ brakuje im impulsu moralnego”. Nigdy nie jest więc dopuszczalne pozwalać im na użycie broni – podkreśliła w imieniu Stolicy Apostolskiej

²⁹ Catholicnewsagency.com/tk, *Kościół a sztuczna inteligencja*, Deon.pl z 21.06.2022, <https://deon.pl/po-godzinach/kosciol-a-sztuczna-inteligencja,2120996> (dostęp 24.04.2023).

³⁰ PAP/pk, *Eksperci: sztuczna inteligencja musi być podporządkowana ludziom*, Deon.pl z 9.12.2018, <https://deon.pl/swiat/wiadomosci-ze-swiatek/eksperci-sztuczna-inteligencja-musi-byc-podporzadkowana-ludziom,502197> (dostęp 21.04.2023).

³¹ PAP/tk, *Dzięki sztucznej inteligencji poznamy prawdziwy wiek mózgu*, Deon.pl z 9.01.2023, <https://deon.pl/po-godzinach/nauka-i-technologie/dzieki-sztucznej-inteligencji-poznamy-prawdziwy-wiek-mozgu,2386100>, (dostęp 21.04.2023).

³² PAP/ tk, *Dzięki inteligentnym pojazdom może znacznie zmniejszyć się liczba wypadów*, Deon.pl z lipca 2022 <https://deon.pl/po-godzinach/dzieki-inteligentnym-pojazdom-moze-znacznie-zmniejszyc-sie-liczba-wypadow,2094278> (dostęp 21.04.2023).

Francesca Di Giovanni, Podsekretarz ds. relacji z państwami w watykańskim Sekretariacie Stanu podczas konferencji w Hadze nt. odpowiedzialności sztucznej inteligencji w wojsku³³.

Przywoływane osoby to eksperci wielu dziedzin nauki oraz przedstawiciele różnych organizacji i instytucji. Najczęściej cytowanym w tymże zagadnieniu był papież Franciszek (9/38 przekazów powołuje się na jego opinie). W aspekcie analizy rzetelności warto nadmienić, że w analizowanych tekstach autorzy niejednokrotnie odwoływali się do szerszego kontekstu danego tematu i przedstawiali powiązane z nim zagadnienia i wydarzenia. Przywoływali podobne sytuacje oraz odnosili się do wydarzeń, które rozgrywały się równolegle z analizowanym tematem.

Zakończenie

Zamierzeniem przeprowadzonych badań było dokonanie oceny rzetelności materiałów internetowych publikowanych na jezuickim portalu DEON.pl. Rzetelność, jako bardzo istotne kryterium oceny jakości informacji, jest tematem wielu badań naukowych. Aby ocenić pozyskany materiał według tego kryterium, dokonano w pierwszej kolejności ich wyboru tematycznego. Wszystkie analizowane artykuły dotyczą sztucznej inteligencji (AI), który to temat cieszy się rosnącym zainteresowaniem medialnym.

Przeprowadzona analiza jednoznacznie wskazała na wysoki poziom rzetelności artykułów internetowych zamieszczonych na portalu DEON.pl, wyodrębniając jednocześnie przykłady dobrych praktyk w tym zakresie. W analizowanych materiałach jednoznacznie wskazane są źródła informacji. Przekazy poparte są odpowiednio cytowanymi źródłami, które uznano za wiarygodne i wyczerpujące. W artykułach odwoływano się także do licznych raportów, danych statystycznych oraz badań naukowych. Przedstawiany był także szerszy kontekst tematyczny systemów AI. Czynniki te pozwalają na zakwalifikowanie analizowanych tekstów jako przekazów rzetelnych. DEON.pl natomiast zdaje się być skuteczną próbą polityki zrównoważonej redakcji portalu, która łączy współczesność i jej nastawienie na klikalność z jakością dziennikarską.

Badania nad sztuczną inteligencją i jej udziałem w komunikacji i w szerokich aspektach życia społecznego wydają się wkraczać w nowy etap. Zainteresowanie światem dziennikarstwa wspomaganego przez AI wymaga dogłębnych badań w zakresie etosu mediów, skutków komunikacji i narracji nastawionej na klikalność,

³³ KAI, *Watykan: sztucznej inteligencji nie można powierzać kontroli nad bronią*, Deon.pl z 27.03.2023, <https://deon.pl/kosciol/watykan-sztucznej-inteligencji-nie-mozna-powierzac-kontroli-nad-bronia-2454425> (dostęp 21.04.2023).

a także możliwości zastosowania rozwiązań promujących rzetelność jako bardzo istotnego kryterium oceny jakości dziennikarskiej.

Bibliografia

- L. Cai, Y. Zhu, *The Challenges of Data Quality and Data Quality Assessment in the Big Data Era*, "Data Science Journal" 2015, t. 14, z. 2, s. 1-10.
- Catholicnewsagency.com/tk, *Kościół a sztuczna inteligencja*, Deon.pl z 21.06.2022, <https://deon.pl/po-godzinach/kosciol-a-sztuczna-inteligencja,2120996> (dostęp 24.04.2023).
- K. Chai, V. Potdar, T. Dillon, *Content Quality Assessment Related Frameworks for Social Media*, "Proceedings of the Fifth International Conference on Broadband and Wireless Computing, Communication and Applications", BWCCA 2010, s. 800-814.
- DAMA UK Working Group, *The six primary dimensions for data quality assessment. Defining Data Quality Dimensions*, 2013, s. 1-16.
- Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli Inter Mirifica*, Watykan 1963.
- Dzienniknaukowy.pl / tk, *Sztuczna inteligencja przewidzi przestępstwo zanim ktoś je popełni?*, Deon.pl z 7.07.2022, <https://deon.pl/po-godzinach/nauka-i-technologia/sztuczna-inteligencja-przewidzi-przestepstwo-zanim-ktos-je-popolni,2149550> (dostęp 21.04.2023).
- Franciszek, *Evangelii gaudium*, Watykan 2013.
- Franciszek, *Orędzie papieża Franciszka na LI światowy dzień środków społecznego przekazu, „Nie lękaj się, bo jestem z tobą” (Iz 43, 5). Przekazujemy nadzieję i ufność w naszych czasach*, nr 4, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/communications/documents/papa-francesco_20170124_messaggio-comunicazioni-sociali.html, (dostęp 24.01.2017).
- Hofman I., *Tytuł prasowy jako wartość*, w: I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.), *Wartości mediów*, t. II, Lublin 2014, s. 61-96.
- D. Kim, S. Kim, *A model for user acceptance of robot journalism: Influence of positive disconfirmation and uncertainty avoidance*, "Technological Forecasting and Social Change" 2021, s. 1-10.
- N.L. Latar, *The Robot Journalist in the Age of Social Physics: The End of Human Journalism?* w: G. Einav (red.) *The New World of Transitioned Media. Digital Realignment and Industry Transformation*, Springer 2015, s. 29-40.
- Łojek J., *„Gazeta Warszawska” księdza Łuskiny 1774-1793*, Warszawa 1959.
- M. Mróz, *Rzym woła o etykę sztucznej inteligencji*, www.przewodnik-katolicki.pl (brak daty), <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2020/Przewodnik-Katolicki-10-2020/Wiara-i-Kosciol/Rzym-wola-o-etyke-sztucznej-inteligencji> (dostęp 1.05.2023).
- M. Nowina-Konopka, *Przyczynek do metodologii badań internetu, ze szczególnym uwzględnieniem geografii internetu*. w: A. Szymańska, M. Lisowska-Magdziarz, A. Hess (red.) *Metody badań medioznawczych i ich zastosowanie*, wyd. IDMIKS-UJ, Kraków 2018, s. 341-358.
- K. Ołdakowski, *Papież: rozwój sztucznej inteligencji wymaga uregulowań etycznych*, www.vaticannews.va z 10.01.2023, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2023-01/papiez-rozwoj-sztucznej-inteligencji-wymaga-uregulowan.html> (dostęp 1.05.2023).
- Opoka B., *„Gazeciarski” Stefan Łuskina w satyrze i paszkwilu XVIII w.*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2015 nr 3, s. 5-20.
- PAP / pk, *Eksperci: sztuczna inteligencja musi być podporządkowana ludziom*, Deon.pl z 9.12.2018, <https://deon.pl/swiat/wiadomosci-ze-swiatek/eksperci-sztuczna-inteligencja-musi-byc-podporzadkowana-ludziom,502197> (dostęp 21.04.2023).
- PAP/tk, *Dzięki inteligentnym pojazdom może znacznie zmniejszyć się liczba wypadków*, Deon.pl z lipca 2022, <https://deon.pl/po-godzinach/dzieki-inteligentnym-pojazdom-moze-znacznie-zmniejszyc-sie-liczba-wypadkow,2094278> (dostęp 21.04.2023).

- PAP/tk, *Dzięki sztucznej inteligencji poznamy prawdziwy wiek mózgu*, Deon.pl z 9.01.2023, <https://deon.pl/po-godzinach/nauka-i-technologie/dzieki-sztucznej-inteligencji-poznamy-prawdziwy-wiek-mozgu,2386100>, (dostęp 21.04.2023).
- PAP/tk, *Sztuczna inteligencja się rozpęda. Elon Musk apeluje o przerwę w jej rozwoju*, Deon. pl z 30.03.2023, <https://deon.pl/swiat/sztuczna-inteligencja-sie-rozpedza-elon-musk-apeluje-o-przerwe-w-jej-rozwoju,2458316> (dostęp 24.04.2023).
- W. Pisarek, *Jak mierzyć zrozumiałość tekstu?*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1969, t. 4, z. 42, s. 35-48.
- A. Pulikowski, *Kryteria oceny dokumentów wyszukiwanych w Internecie*, w: E. Gondek, D. Pietruch-Reizes (red.), *Studia z informacji naukowej i dyscyplin pokrewnych. Prace dedykowane Profesor Barbarze Stefaniak*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2007, s. 120-129.
- Redakcja DEON.pl, *Od 1 stycznia Krzysztof Fijałek zostaje redaktorem naczelnym DEON.pl, a Jakub Kołacz SJ – dyrektorem wydawnictwa*, (brak daty opub.) <https://deon.pl/kosciol/od-1-stycznia-krzysztof-fijalek-zostaje-redaktorem-naczelnym-deonpl-a-jakub-kolacz-sj---dyrektorem-wydawnictwa,1092571> (dostęp 10.04.2022).
- S. Saad, T.A. Issa, *Integration or Replacement: Journalism in the Era of Artificial Intelligence and Robot Journalism*, „International Journal of Media, Journalism and Mass Communications” 2020, t. 6, z. 3, s. 1-13.
- Słownik Języka Polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/rzetelny.html> (dostęp 1.05.2023).
- tw, *Deon przed Aleteią, półtorej godziny w serwisie Świadców Jehowy*, wirtualnemedial.pl, z 2023-04-09, <https://www.wirtualnemedial.pl/arttykul/wielkanoc-koscioly-wiara-serwisy-religijne-radio-maryja> (dostęp 3.05.2023).
- Wywiad bezpośredni, z przedstawicielami zarządu portalu deon.pl Kraków, Siedziba Deon.pl, ul. Kopernika 26, 30.03.2022.

Biogramy

ks. Dariusz Raś – doktor adiunkt, wykładowca historii mediów w Instytucie Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Autor książki opisującej aspekt komunikacyjny struktury nowej ekspozycji w domu rodzinnym Karola Wojtyły – św. Jana Pawła II w Wadowicach – „Muzeum wielu narracji” oraz współautor książki „Ewangelicznie demokratyczna Polska. Śladami publicystyki ks. Ferdynanda Machaya”.

Anna Prusak – dr hab., prof. UEK wykładowca w Instytucie Nauk o Jakości i Zarządzania Produktem Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. Kierownik projektów, autorka książek „Niespójność osądów w analitycznym procesie hierarchicznym” oraz współautorka „Zarządzanie projektami. Wybrane aspekty” i „AHP – analityczny proces hierarchiczny. Budowa i analiza modeli decyzyjnych krok po kroku”.

Marta Woźniak – doktor, wykładowca w Instytucie Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Autorka książki „Świat wartości w krakowskiej prasie katolickiej. Dzwon Niedzielny 1925-1939” oraz współautorka książki „Ewangelicznie demokratyczna Polska. Śladami publicystyki ks. Ferdynanda Machaya”.